

Samenvatting uit het verslag Broedvogelinventarisatie Maashorst 2017

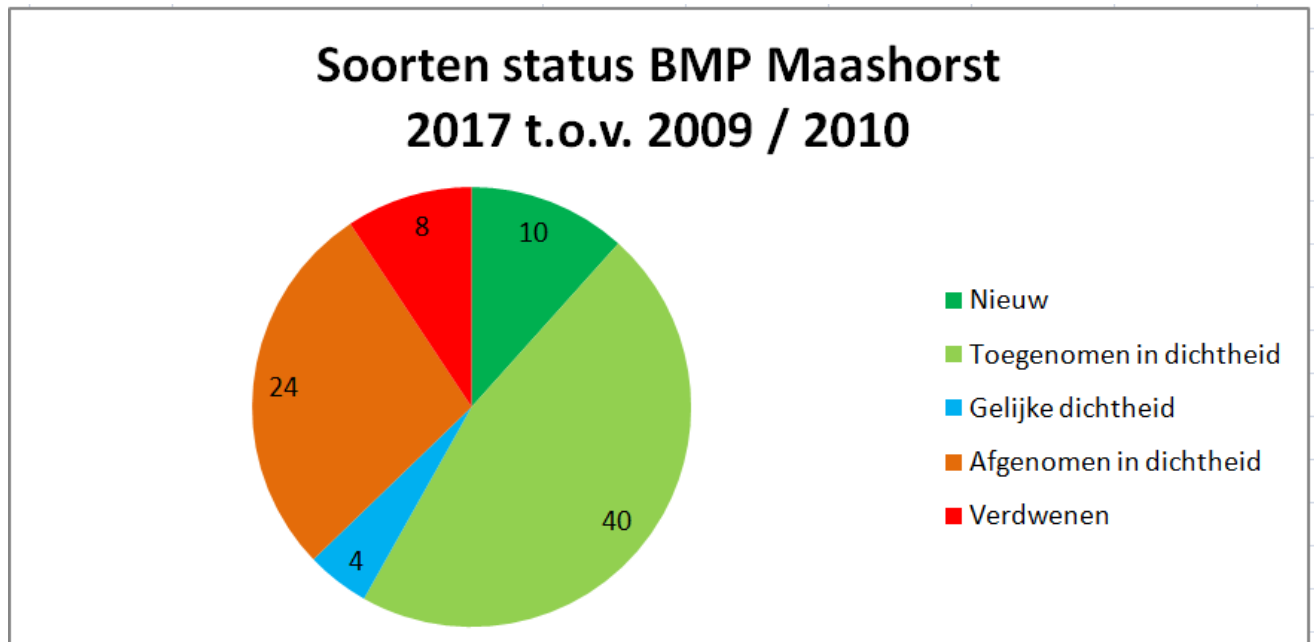
24 vrijwillige vogeltellers van de Vogelwacht Uden e.o. hebben op verzoek van de Stichting Maashorst in Uitvoering twaalf vierkante kilometerhokken broedvogels geteld volgens de Sovon BMP A methode. In het totaal zijn er 127 tellingen gedaan, gemiddeld 10,6 telling per kilometerhok. In het totaal zijn er 17.916 waarnemingen gedaan van vogelsoorten in hun broedbiotoop, verdeeld over 100 soorten.

Er zijn, in totaal, 4721 territoria vastgesteld van 78 soorten, dat is gemiddeld 393 per kilometerhok. Van 22 soorten kon geen territorium gedefinieerd worden. In 2009/ 010 werden in hetzelfde gebied 90 soorten waargenomen waarvan 14 zonder territorium (*Balling, van Gils, Vermaat; Broedvogels van de Maashorst 2009-2010*). In totaal zijn er van die 76 soorten met een territorium, 3326 territoria gedefinieerd.

In 2017 werden 100 soorten gezien waarvan 22 zonder territorium. Van de 78 soorten (+2,6%) met een territorium zijn er 4721 territoria vastgesteld (+ 41,9%).

Van de 100 waargenomen soorten zijn er 24 die op de Rode lijst der Nederlandse broedvogels uit 2017 staan. Achttien daarvan hadden ook daadwerkelijk een broedterritorium, elf daarvan namen in dichtheid toe, ten opzichte van de Maashorst inventarisatie in 2009 en 2010 in dezelfde kilometerhokken. Zeven soorten namen in dichtheid af.

Als we de resultaten van deze inventarisatie vergelijken met de resultaten van de inventarisatie van 2009 / 2010 in precies dezelfde kilometerhokken, dan is in grote lijnen het volgende te zien:



Verschenen soort	Verdwenen soort
Dodaars	Zomertortel
Grote Canadese Gans	Fazant
Torenvalk	Fluiter
Waterhoen	Bosrietzanger
Meerkoet	Wielewaal
Watersnip	Braamsluiper
Gierzwaluw	Kwartel
Vuurgoudhaan	Sprinkhaanzanger
Grauwe Klauwier	
Sijs	

We kunnen de soorten die tijdens beide inventarisaties een of meerdere territoria hadden met elkaar vergelijken en beoordelen of ze in dichtheid zijn toegenomen of zijn afgenomen. Top tien soorten met de grootste vooruitgang en achteruitgang in dichtheid

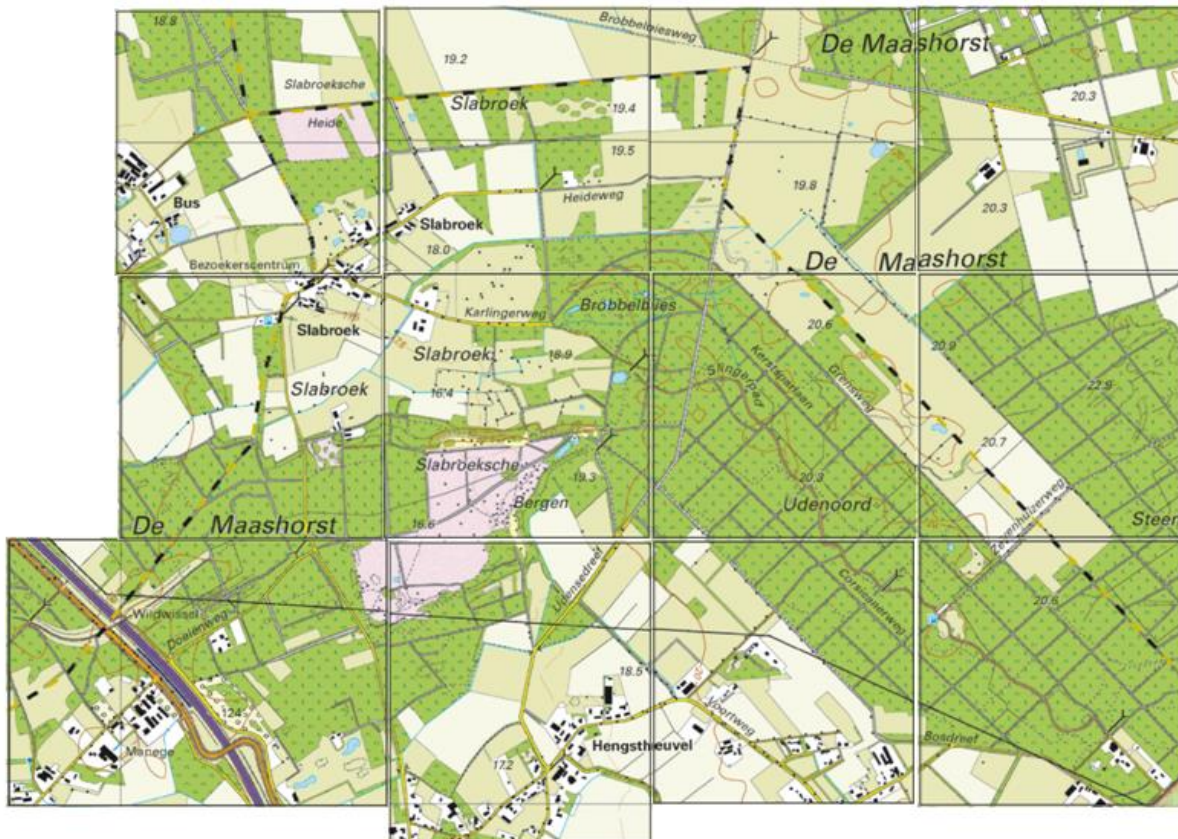
Soort	% Verandering	Soort	% Verandering
Appelvink	+2050%	Ringmus	-88%
Putter	+1267%	Spotvogel	-80%
Goudvink	+1250%	Turkse Tortel	-75%
Kneu	+867%	Koekoek	-60%
Nachtzwaluw	+450%	Zwarte Mees	-55%
Nijlgans	+300%	Houtsnip	-50%
Goudhaan	+296%	Groene Specht	-50%
Groenling	+276%	Zwarte Kraai	-43%
Grauwe Vliegenvanger	+250%	Graspieper	-40%
Tjiftjaf	+228%	Sperwer	-33%

We zien dat het aantal broedvogelsoorten en territoria vooral toenamen in die kilometerhokken waarin meer natuur (meerjarige houtige gewassen) aanwezig en dan speciaal in het Wisentenbegrazingsgebied. Duidelijke veranderingen zijn ook zichtbaar in gebieden waar grootschalig bos is gekapt en bij de gebieden met bosomvorming zoals het gebied ten oosten van bij het Slingerpad (Udenoord) en gebieden met bosomvorming door het creëren van open plekken in bossen (zoals in het Landerdse bosgebied "Steenbergen"). Dit in tegenstelling tot de kilometerhokken waar meer landbouwgebied (akkerbouw) en kleinschalige bebouwing te vinden is, daar is het aantal broedvogels en het aantal territoria afgenomen.

De soorten die het meest zijn toegenomen komen vooral uit de vinkenfamilie (Appelvink, Putter, Goudvink, Kneu en Groenling). Het betreft zaadeters die mogelijk profiteren van de zaden van kruiden die door de extensieve begrazing in het gebied aanwezig zijn. Dat zijn ook soorten, met uitzondering van de kneu, waarmee het provinciaal en landelijk heel goed gaat. Datzelfde geldt voor de andere soorten uit de top tien van grootste stijgers de Nachtzwaluw, Nijlgans, Goudhaan terwijl de Tjiftjaf regionaal en landelijk een stabiele trend laat zien en de Grauwe Vliegenvanger ernstig afneemt. De Nachtzwaluw profiteert van de ontstane open plekken door bosomvorming. De soort werd zowel aangetroffen in de grootschalige kapvlaktes in Uden als op een kleine open bosomvormingsplek in het gebied Steenbergen.

De soorten die het sterkst afgenomen zijn laten deze trend vaak ook regionaal en landelijk zien zoals de Ringmus, Spotvogel, Turkse Tortel, Koekoek, Zwarte Mees, Graspieper en Sperwer. Er zijn echter drie soorten die regionaal of landelijk een andere trend laten zien (Houtsnip en Groene Specht [toename] en Zwarte Kraai [gelijkblijvend]).

Kilometerhok aanduiding			
4536-35	4537-31	4537-32	4537-33
4536-45	4537-41	4537-42	4537-43
4536-55+	4537-51+	4537-52	4537-53



Waarnemingen

In het totaal zijn er 17.916 waarnemingen gedaan van vogelsoorten in hun broedbiotoop, verdeeld over 100 soorten. Het aantal soorten per kilometerhok is hieronder weergegeven.

Plotnummer	Bezoeken	Waarnemingen	Soorten	Territoria
4536-35	10	1724	61	437
4537-31	10	1643	60	429
4537-32	9	908	48	273
4537-33	8	1399	52	401
4536-45	9	2099	68	466
4537-41	14	1357	62	355
4537-42	12	1598	59	414
4537-43	16	1814	67	471
4536-55+	6	902	50	296
4537-51+	16	2369	65	492
4537-52	9	917	44	271
4537-53	8	1186	49	416
Totaal	127	17916		4721
Gemiddeld	10,6	1493	57	393

Van de 100 waargenomen soorten zijn er 24 die op de Rode lijst der Nederlandse broedvogels4 uit 2017 staan. Achttien daarvan hadden ook daadwerkelijk een broedterritorium, elf daarvan namen in dichtheid toe, ten opzichte van de Maashorst inventarisatie in 2009 en 2010 in dezelfde kilometerhokken. Zeven soorten namen in 2017 af.

Soort	Aanwezigheid in 12 kmhokken	# territoria	#/100 Ha	Toename ↑ /afname ↓	Rode lijst status
Klapekster	2	0	0		VD
Watersnip	2	1	0,08	↑	BE
Tapuit	2	0	0		BE
Grauwe Klauwier	1	1	0,08	↑	BE
Wintertaling	2	0	0		KW
Torenvalk	9	4	0,33	↑	KW
Boomvalk	1	0	0	↓	KW
Koekoek	4	2	0,17	↓	KW
Steenuil	4	6	0,50	↑	KW
Ransuil	6	4	0,33	↑	KW
Grote Lijster	11	19	1,58	↓	KW
Blauwe Kiekendief	1	0	0		GE
Veldleeuwerik	7	20	1,67	↑	GE
Boerenwaluw	11	43	3,58	↑	GE
Huiswaluw	1	0	0	↓	GE
Graspieper	3	3	0,25	↑	GE
Kramsvogel	3	0	0		GE
Spotvogel	1	1	0,08	↓	GE
Grauwe Vliegenvanger	6	5	0,42	↑	GE
Matkop	9	14	1,17	↓	GE
Raaf	4	0	0		GE
Huismus	9	110	9,17	↑	GE
Ringmus	2	2	0,17	↓	GE
Kneu	11	26	2,17	↑	GE

VD: Verdwenen BE: Bedreigd
KW: Kwetsbaar GE: Gevoelig

In totaal zijn 4721 territoria gedefinieerd van 78 soorten, van 22 soorten kon geen territorium gedefinieerd worden. Dat is gemiddeld 393 per kilometerhok. Dat is ongeveer gelijk aan één territorium per 25,4 m² (~5x5 meter), maar territoria van verschillende soorten overlappen natuurlijk. In het totaal zijn er 24 soorten die in elk km-hok tenminste een territorium hadden:

Tabel 4: Soorten die in elk onderzocht kilometerhok een territorium hadden

Buizerd	Roodborst	Fitis	Boomkruiper
Holenduif	Gekraagde Roodstaart	Staartmees	Gaai
Houtduif	Merel	Kuifmees	Zwarte Kraai
Grote Bonte Specht	Zanglijster	Pimpelmees	Spreeuw
Boompieper	Zwartkop	Koolmees	Vink
Winterkoning	Tjiftjaf	Boomklever	Putter

Vergelijking met 2009-2010

In 2009 / 2010 werden 90 soorten waargenomen waarvan veertien zonder territorium, in totaal zijn er van die 76 soorten met een territorium, 3326 territoria gedefinieerd. In 2017 werden 100 soorten gezien waarvan 22 zonder territorium. Van de 78 soorten met een territorium (+ 2.6%) zijn er 4721 territoria gedefinieerd (+ 41,9%).

Als we de resultaten van deze inventarisatie vergelijken met de resultaten van de inventarisatie van 2009 / 2010 in precies dezelfde kilometerhokken, dan is in grote lijnen het volgende te zien:

soorten met territorium:

Nieuw	10
Toegenomen in dichtheid	40
Gelijk gebleven in dichtheid	4
Afgenomen in dichtheid	24
Verdwenen	8

Soorten zonder territorium:

Waargenomen in beide inventarisaties	9
Alleen waargenomen in 2017	10
Alleen waargenomen in 2009 / 2010	2

Top tien soorten met de grootste achteruitgang in dichtheid.

	Soort 2017		2009 / 2010		index verandering (gelijk = 100)		
	# territoria	#/100 Ha	# territoria	#/100 Ha	Maash NBr*	NL*	
Ringmus	2	0,17	17	1,42	12	60	75
Spotvogel	1	0,08	5	0,42	20	56	59
Turkse Tortel	3	0,25	12	1,00	25	97	104
Koekoek	2	0,17	5	0,42	40	62	70
Zwarte Mees	15	1,25	33	2,75	45	93	89
Houtsnip	1	0,08	2	0,17	50	300	144
Groene Specht	8	0,67	16	1,33	50	175	193
Zwarte Kraai	46	3,83	81	6,75	57	101	103
Graspieper	3	0,25	5	0,42	60	69	75
Sperwer	2	0,17	3	0,25	67	83	87

* Noord Brabantse en Nederlandse index van verandering tussen broedvogelatlassen 1998/2000 en 2013/2015

De aangetroffen aantallen broedvogels tussen beide inventarisaties per kilometerhok worden vergeleken. Daaruit blijkt, dat in de kilometerhokken met veel landbouw (akkerbouw) en weinig natuur (meerjarige houtige gewassen) in 2017 minder broedvogelsoorten werden aangetroffen dan in 2009/2017, terwijl dat andersom was in de kilometerhokken met meer natuur.

Datzelfde effect is te zien bij de toename van het aantal territoria in de kilometerhokken met veel natuur en, opvallend vooral in het begrazingsgebied waar sinds 2016 de Wisenten lopen en het gebied is afgesloten voor publiek of waar, langs bijvoorbeeld het Slingerpad en in het gebied Steenberggen veel bosvorming heeft plaats gevonden (kilometerhokken 4536-35 /4537-43 en 4537-53). De topografische kaarten zijn verouderd en weerspiegelen niet de huidige situatie.

Omdat dezelfde kilometer hokken ook in 2009 /2010 geïnterviewd zijn kunnen we een vergelijking maken. Er was een spectaculaire groei van 42% in het aantal berekende territoria. Ook zien we dat er meer broedsoorten nieuw waren (10) of toenames in dichtheid (40, totaal 58%) dan dat er verdwenen (8) of afnamen in dichtheid (24, totaal 37%). Slechts vier soorten bleven precies gelijk in dichtheid (5%).

We zien echter dat het aantal broedvogelsoorten en territoria vooral toenames in die kilometerhokken waarin meer natuur aanwezig en dan speciaal in het Wisentengebrazingsgebied dat is afgesloten voor publiek en waar de intensieve begrazing met Schotse Hooglanders en IJslandse pony's plaats heeft gemaakt voor extensieve begrazing met Wisenten en Exmoor pony's. Ook zijn waterlopen gedempt en gebieden uit landbouwkundig gebruik genomen. In dit gebied broedde de Grauwe Klauwier en is laat in het jaar nog een Tapuit waargenomen.

Duidelijke veranderingen zijn ook zichtbaar in gebieden waar grootschalig bos is gekapt zoals het gebied ten oosten van het Slingerpad (Udenoord) en gebieden met bosvorming door het creëren van open plekken in bossen (zoals in het Landerse bosgebied "Steenbergen"). In de kilometerhokken waar meer landbouwgebied en kleinschalige bebouwing is te vinden, daarentegen, is het aantal broedvogels afgenomen.

De soorten die het meest zijn toegenomen komen vooral uit de vinkenfamilie (Appelvink, Putter, Goudvink, Kneu en Groenling). Het betreft zaadeters die mogelijk profiteren van de zaden van kruiden die door de extensieve begrazing in het gebied aanwezig zijn. Dat zijn ook soorten, met uitzondering van de kneu, waarmee het provinciaal en landelijk heel goed gaat. Datzelfde geldt voor de andere soorten uit de top tien van grootste stijgers de Nachtzwaluw, Nijlgans, Goudhaan terwijl de Tjiftjaf regionaal en landelijk een stabiele trend laat zien en de Grauwe Vliegenvanger ernstig afneemt. De Nachtzwaluw profiteert van de ontstane open plekken door bosvorming. De soort werd zowel aangetroffen in de grootschalige kapvlaktes in Uden als op een kleine open bosvormingsplek in het gebied Steenberggen.

Voor de grauwe vliegenvanger kan de stijging van 2 naar 5 territoria verklaard worden door toeval omdat dit geen makkelijke soort is om in het veld te vinden... het kan toeval zijn dat tellers deze soort nu wel (meer) gehoord hebben en in 2009/2010 niet / minder.

De soorten die het sterkst afgenomen zijn laten deze trend vaak ook regionaal en landelijk zien zoals de Ringmus, Spotvogel, Turkse Tortel, Koekoek, Zwarte Mees, Graspieper en Sperwer (al zijn de afnames over het algemeen niet zo groot). Er zijn echter drie soorten die regionaal of landelijk een andere trend laten zien (Houtsnip en Groene Specht [toename] en Zwarte Kraai [gelijkblijvend]). De Houtsnip is notoir moeilijk te monitoren als er geen speciale avondtellingen worden gedaan, en dat is niet in elk kilometerhok gebeurd. Bij de Groene specht hebben we een flinke correctie toegepast omdat deze soort een grote fusie afstand heeft van 1 kilometer en een ver dragende roep, waardoor de soort in nabijgelegen telgebieden kon hebben gezeten en mogelijk dubbel geteld zou kunnen zijn.

We kunnen niet nagaan of de correctie, die overigens ook in 2009/2010 is toegepast, op precies dezelfde wijze gebeurd is. Desalniettemin, al zouden we niet gecorrigeerd hebben dan kwam deze soort er toch met een kleine afname vanaf terwijl er regionaal en landelijk een behoorlijke stijgende trend wordt gezien. Voor de afname van de Zwarte kraai in de Maashorst terwijl er provinciaal en landelijk een stabiele populatie wordt gezien, hebben we geen verklaring.

Opmerkelijk is dat we behoorlijke verschillen zien tussen de toenames en afnames zowel van het aantal soorten als voor het aantal territoria tussen de verschillende telgebieden in vergelijking met negen jaar geleden. Dit zou kunnen wijzen op een waarnemerseffect; het verschil in kwaliteit en telgrondigheid van de tellers in hetzelfde gebied tussen de jaren. Maar in veel gebieden was dezelfde teller actief die daar ook in 2009/2010 geteld had of werd er in groepen geteld waardoor elkaars tekortkomingen teniet werden gedaan. Het enige verschil tussen de gebieden die qua aantallen aangetroffen soorten met territoria en het totaal aantal territoria er (fors) op vooruit gegaan zijn tegenover die een afname laten zien is het biotoop. De telgebieden die de grootste toename, qua soorten en territoria, laten zien zijn die gebieden in het oosten (wisenten gebied, slingerpad, Steenberg) waarin veel natuur is en waarin de laatste jaren grootschalige of kleinschalige bosomvorming heeft plaatsgevonden.

Gebieden met relatief veel landbouw en kleinschalige bebouwing laten een zeer kleine toename of zelfs afname in soorten / biodiversiteit zien en ook in het totaal aantal aangetroffen territoria. Het lijkt erop dat de verschraling in die gebieden door intensivering van de landbouw en de afname van het aantal insecten en daarmee de biodiversiteit onder vogels ook in de Maashorst speelt. Er zijn echter geen onderliggende getallen of studies hiernaar gedaan en ook niet alle (fors) toegenomen soorten zijn insecteneters. Een indicatie dat dit mogelijk toch een rol heeft gespeeld is het succesvolle broedgeval van de Grauwe klauwier in het begrazingsgebied. Deze soort heeft grote insecten en reptielen / amfibieën als voedsel nodig om zich in een gebied te vestigen en vindt deze kennelijk in het begrazingsgebied.